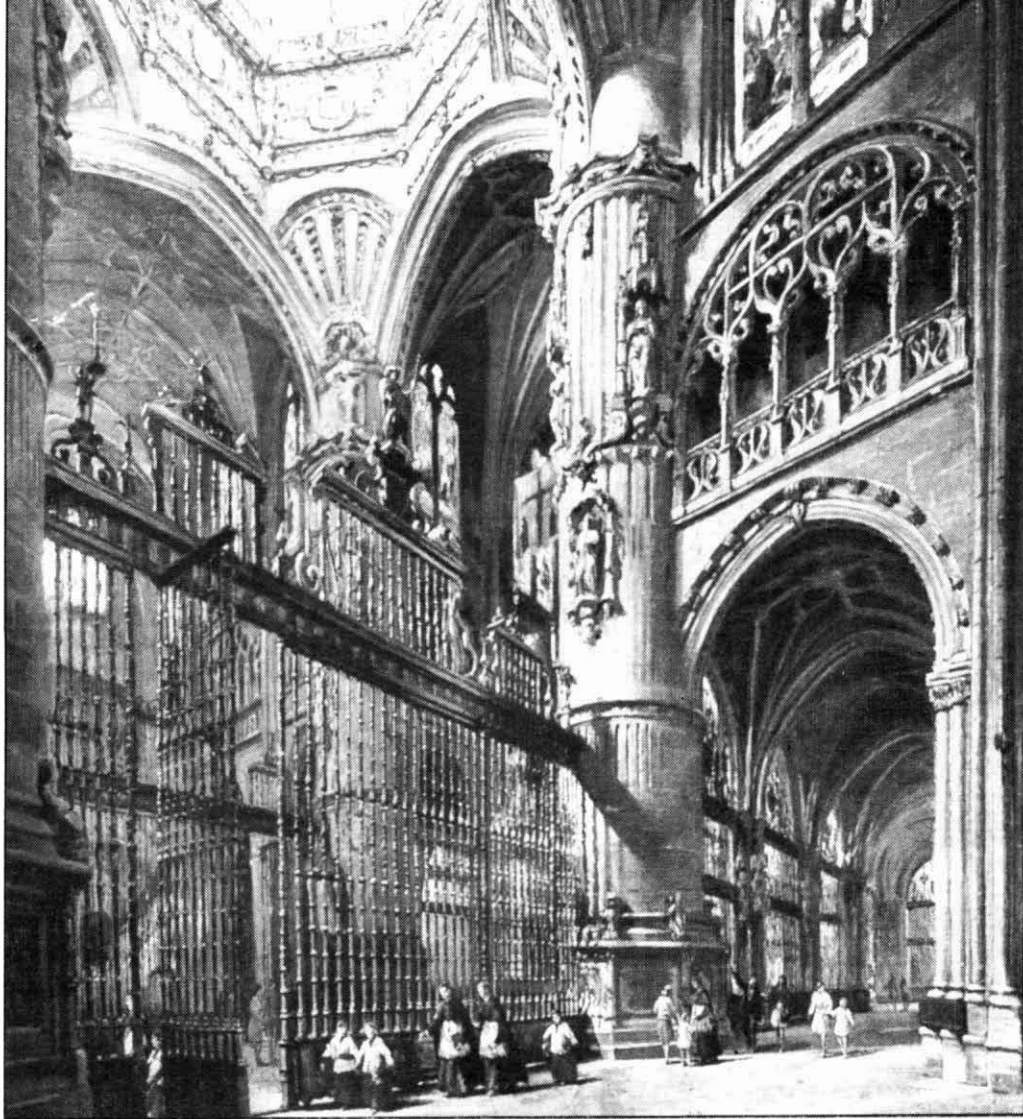

«Oro viejo al sol de la tarde»

APROXIMACIÓ A L'OBRA PICTÒRICA DE JOSEP MESTRES CABANES

Josep M. Soler i Bonet

El present article no pretén pas ésser un estudi exhaustiu de l'obra pictòrica de Josep Mestres Cabanes, sinó que s'ha escrit amb l'intent de fer arribar els trets essencials de la seva obra de cavallet, a un col·lectiu de lectors quan més ampli millor. No voldríem, però, que s'interpretés aquest desig de difondre'n l'obra, com una anàlisi superficial o especulativa, sinó que enllaçant amb el sentit de tot el dossier, aquest escrit vol ésser una primera base que subsani la mancança bibliogràfica sobre l'artista.

Parlar de Josep Mestres Cabanes, és parlar d'un dels noms importants de la pintura del nostre país. Sovint s'ha parlat del conjunt de la seva producció artística, destacant especialment, els seus treballs com a escenògraf, i deixant més o menys de banda, la seva producció de cavallet. És innegable que l'obra escenogràfica de Mestres Cabanes ocupa un lloc d'honor

dins l'escola catalana d'escenografia, de la qual ell, n'és, dissortadament, l'últim exponent. No hem de deixar, però, que aquesta part important de la seva obra, relegui la seva producció de cavallet en un segon pla. Dintre de la personalitat artística de Mestres Cabanes, ambdues ocupen un lloc important, i és impossible l'anàlisi d'una sense contemplar l'altra. Anem tot seguit

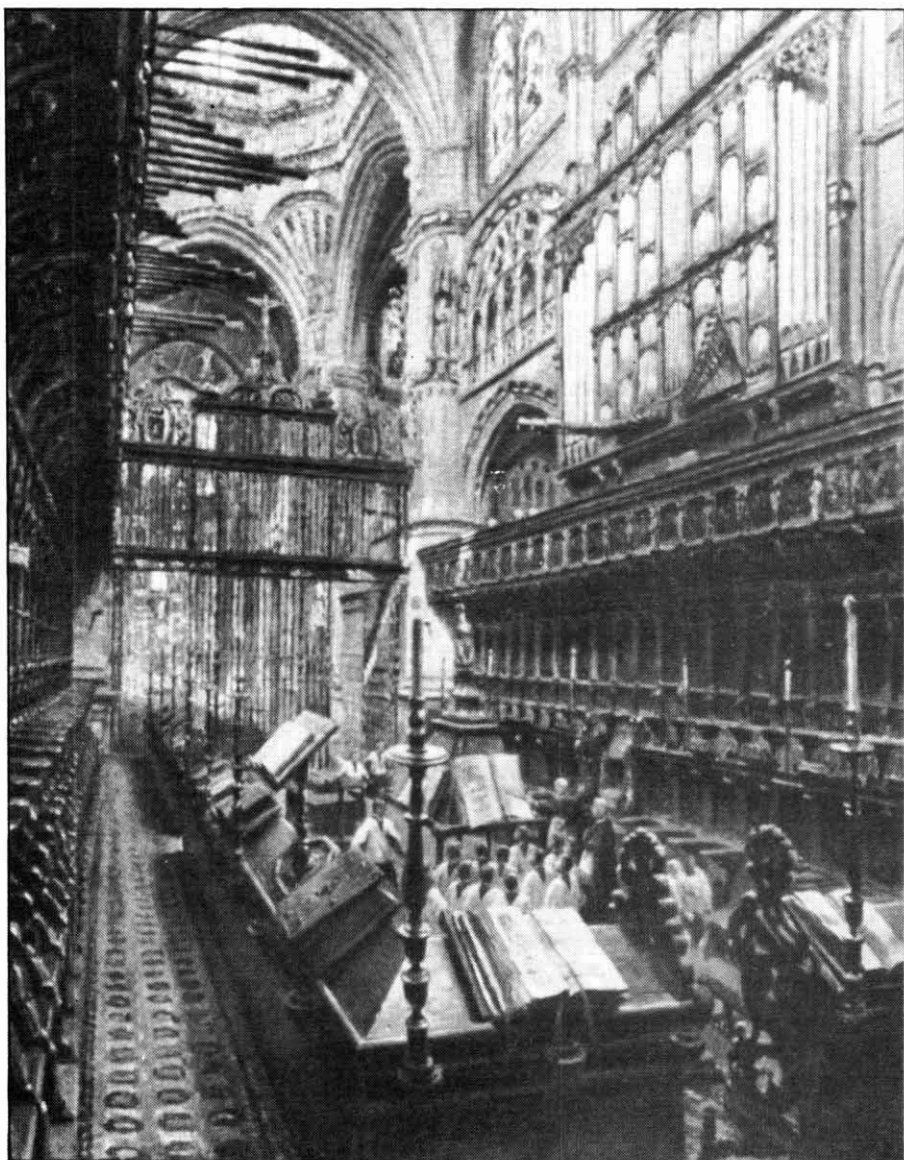
a destriar els elements essencials de la seva obra de cavallet, mantenint sempre present la seva producció com a escenògraf.

Quan estudiem l'obra d'un artista, la part que sempre presenta més dificultats és la de l'aprofundiment dels seus orígens, intentant esbrinar el substrat que li ha donat consistència. Un artista és com un gresol on es fonen totes les influèn-

cies i coneixements que va recollint durant la seva carrera, per formar una obra pròpia i original i és ben difícil, fins i tot per al mateix artista, poder-ne destriar els seus elements bàsics.

En el cas de Mestres Cabanes, com tots els artistes, seran molt importants en la configuració de la seva obra, tots aquells elements que assimilarà en la seva etapa de formació i maduresa artística. Els noms de persones com Francesc Cuixart o Salvador Alarma, de ben segur que hi tenen molt a veure en tot això. No és la meua pretensió en aquest article -que només vol ésser una aproximació a l'obra de Mestres Cabanes- aprofundir extensament en aquest punt, però sí que em sembla interessant fer-ne una introducció. Els primers contactes de Mestres Cabanes amb el món de la pintura, tal com reconeix el mateix artista, són dins de la seva família. Un oncle seu, Ignasi Cabanes, ja treballava al Liceu a les ordres de Vilumara, i el seu avi era pintor, alhora que un dels primers fotògrafs de Manresa: Benet Cabanes. La constant presència a casa seva de llibres de perspectiva, així com d'escenografies, havia de col·laborar a despertar el seu interès. A part de l'assimilació d'aquest ambient familiar, la primera aportació important corresponent als seus anys d'estudi a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa des de 1911 fins a 1919, any, aquest darrer, en què va marxar a Barcelona per tal de completar els seus estudis. La important obra pedagògica de manresans il·lustres com Francesc Cuixart o Ignasi Oms que foren professors seus de dibuix, havia d'ésser una aportació decisiva en la formació del jove artista.

Francesc Cuixart i Barjau va néixer a Berga l'any 1875, però ben aviat es traslladà a Manresa. Els seus estudis els va realitzar a la Llotja de Barcelona al costat de Lorenzalè. A més de la seva obra artística destaca la seva important tasca pedagògica a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa durant 20 anys,

«Interior del coro. Órganos, altar y sillerías» (Joan Barnola Espelt)

on hi va introduir mètodes molt moderns. Artísticament destaquen tant el seu pinzell com la seva ploma de dibuixant. De la seva producció destaquen els seus olis «*Interiors de la Seu*», on l'artista hi pinta la fascinació que li produeix la basílica manresana. El seu interès per la perspectiva en aquests quadres i la seva temàtica, recorden inevitablement les sèries de quadres que Mestres Cabanes pintà a la catedral de Burgos, Santiago, Barcelona, etc..., sense que vulgui afirmar que hi hagi una relació directa. Obra seva també molt coneguda és el quadre «*La crema del paper segellat*», que actualment és a l'Ajuntament de Manresa.

Destaca també la seva producció com a dibuixant, el seu domini de la ploma amb un estil molt delicat i personal que li van valer el reconeixement com a il·lustrador de pergamins i dibuixos miniaturitzats

en color. El seu estil es caracteritza per un accentuat precisionisme i detallisme, així com per l'aportació d'elements nous i originals, reflectits en les seves característiques fulles de roure. Projectà la bandera de l'Orfeó Manresà (1903), la de l'Esbart de Dansaires i de moltes d'altres entitats. Obtingué la medalla d'or a l'exposició General Manresana de 1901. Va ésser el mateix Francesc Cuixart el que va aconsellar al seu alumne Josep Mestres que ampliés els seus estudis a Barcelona.

El segon mestre que Josep Mestres va tenir a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa és el conegut arquitecte manresà Ignasi Oms i Ponsa. Ignasi Oms va néixer a Manresa el 1863. Va cursar els seus estudis d'arquitectura a l'Escola d'Arquitectes de Barcelona, on va començar una estreta relació amb Domènech i Montaner, amb el

qual col·labora en l'Exposició universal de Barcelona de 1888. Nomenat arquitecte municipal l'any 1891, pot dir-se que deixà a la ciutat de Manresa alguns dels elements més característics de la seva fisonomia urbana. Destaquen les seves obres modernistes del Casino de Manresa (1906), l'Escorxador (1906-1908), La casa Lluvià (1910) i la Casa Torrents (Burés), en la qual, juntament amb els elements modernistes, l'arquitecte hi va donar un caire romàntic amb moltes reminiscències de l'arquitectura medieval. Com a urbanista són seus els projectes d'urbanització del Passeig de Pere III i un altre de la Reforma. Ignasi Oms morí a Barcelona l'any 1914.

Bona prova de la importància dels seus primers estudis a Manresa són les paraules de Mestres Cabanes: «*Quan vaig venir a Barcelona per continuar els meus estudis, vaig adonar-me que en sabia més jo que no pas tots junts. A Manresa ensenyaven des del principi i no es passava a fer figures, si no se sabia fer una línia vertical*». A Manresa hi va cursar estudis de dibuix i

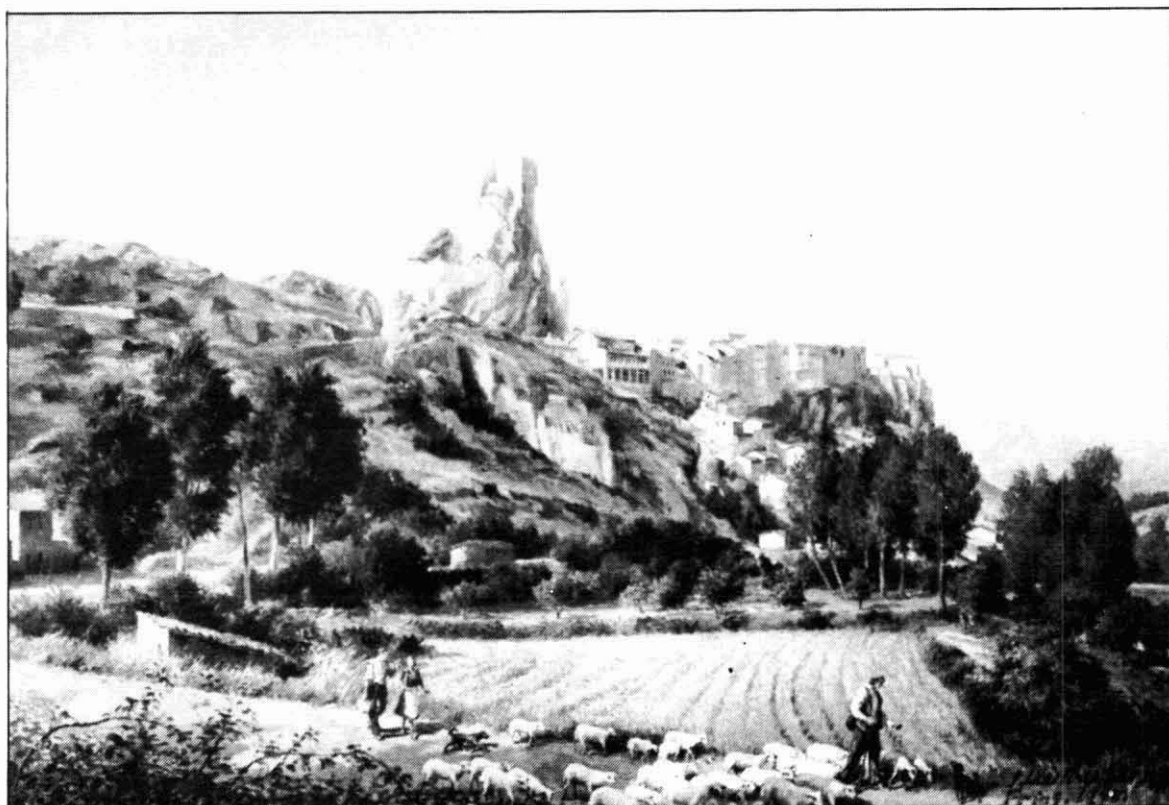
pintura natural, i posteriorment a Barcelona els ampliarà amb perspectiva, anatomia, etc. Però la importància que l'artista dóna al dibuix i el seu absolut domini es troben fortament arrelats a les lliçons rebudes a Manresa.

Si seguim la seva trajectòria artística, la seva primera aparició pública, és l'any 1927. Durant la Festa Major de Sants, participarà en una exposició al costat de noms com Ramon Casas, Isidre Nonell, Tàrraga, Camps Ribera i altres. Però el seu primer reconeixement serà l'any 1929, quan amb el seu quadre «*Claustres de Sant Pau*», obtindrà la medalla de plata en l'Exposició Internacional de Barcelona. Hauré d'esperar fins a l'any 1935 per començar a conèixer àmpliament l'obra de Mestres Cabanes, ja que farà la seva primera exposició pública a Ripoll. Aquesta mostra serà la revelació de l'artista i la seva irrupció en el panorama artístic català amb un nom propi. Els temes de l'exposició seran una sèrie de racons de Gombreny. El que sorprèn més dels seus quadres és el tractament dels temes, amb un domini

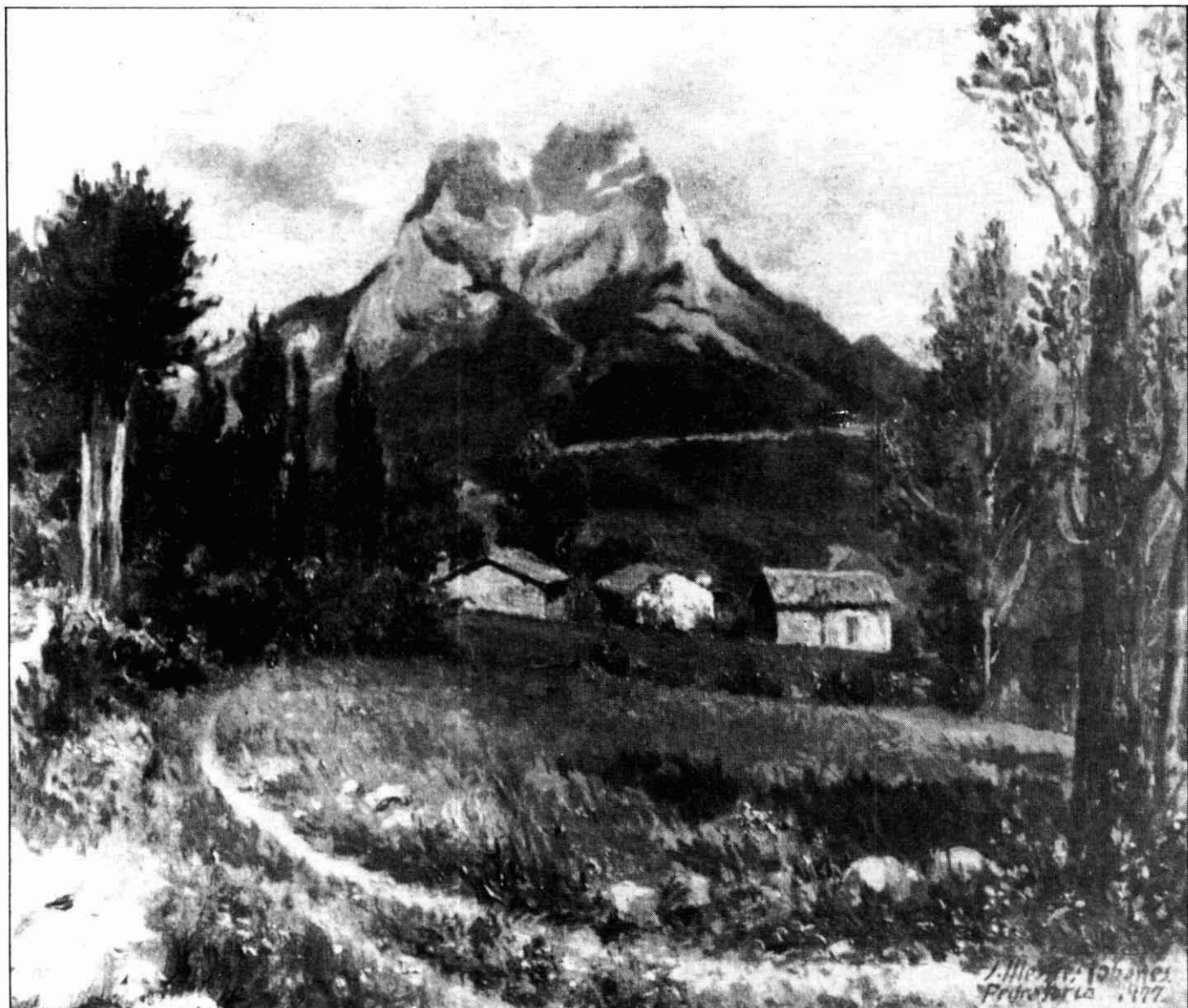
absolut de la perspectiva. En els paisatges i altres temes ja s'hi endevina un especial protagonisme de la llum, així com un tractament dels paisatges que sorprenen per la seva gran vitalitat.

Dintre de la seva carrera artística té una especial importància l'any 1940, ja que l'artista pintarà el primer quadre de la catedral de Burgos, el primer d'una llarga sèrie. Serà arrel de la seva exposició a la Sala Barcino de Barcelona l'any 1941, el seu primer gran èxit de públic i crítica a la capital, que les seves composicions de Burgos es donaran a conèixer. L'artista hi presentarà tres temes de Burgos, al costat d'altres barcelonins sobretot de la catedral i carrers. En aquesta exposició Mestres Cabanes es presenta ja com un artista madur, sorprenent els seus quadres per la perspectiva, la llum i la disposició dels colors, elements tots tres indistingibles de la seva obra pictòrica.

Una altra sèrie important de l'artista, és la pintada a Venècia l'any 1957. A partir d'una estada l'any anterior, Mestres Cabanes quedarà

«Frias (Burgos) a la luz de la tarde»

Pedraforca. Juny. Llum del matí» (1977)

impressionat per la ciutat. Si és cert que existeixen panorames urbans essencialment pictòrics, Venècia els té abundantment i molt privilegiats. Des de sempre els artistes se n'han adonat. Ja Gentile Bellini enriquia els seus quadres de tema religiós amb els seus elements, i altres com Guardi o Canaletto havien preferit el color, l'ambient, la majestuositat dels seus edificis, o els paisatges envoltats per la boira lluminosa de la llacuna. Evidentment la personalitat artística de Mestres Cabanes, no podia restar indiferent a tots aquests atractius, amant com és de la descripció arquitectònica, amant de la descripció i gran colorista. Durant dos mesos plasmarà en olis i aquarel·les tota la bellesa de la ciutat, alternant els paisatges urbans amb interiors com els de Sant Marc.

La personalitat artística de Mes-

tres Cabanes, ve marcada per una profunda convicció de la seva obra, l'artista ha estat sempre fidel a uns principis tècnics i estètics que no han experimentat, conceptualment, canvis notables durant la seva carrera artística. La seva obra és pròpia i original, ja que ha seguit sempre una trajectòria independent, deslligada de tots els «ismes» pictòrics que han marcat la pintura del segle XX. Fins i tot la posició de Mestres Cabanes cap a les noves tendències aparegudes, caracteritzades pel seu trencament dels cànons tradicionals de la pintura, s'ha manifestat en una indiferència i allunyament voluntari.

El tret més característic del pintor, comú a tota la seva producció artística, és el seu absolut domini de la perspectiva, convertint-la en un element indestruïble de totes les seves composicions. Cal destacar

que Mestres Cabanes ha estat professor i catedràtic de perspectiva de l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, (1) i que les seves aportacions, concretades en la troballa de «l'angle mestre» per a la pintura i l'escultura, han estat de gran importància. També és destacable en aquest sentit, el seu llibre «*Tratado de perspectiva*», que encara és actualment una referència obligada. La seva pintura es caracteritza per la genial utilització de la perspectiva, la llum i el color, tot plegat recolzat en la ferma base del seu dibuix.

Totes les seves obres són realitzades sempre amb molt de rigor; no hi ha lloc per a la improvisació ni l'espontaneïtat, en base a un acurat treball preparatori, on el seu dibuix hi juga un paper fonamental.

La seva paleta es caracteritza per una gran riquesa cromàtica que

dóna a totes les seves obres una vivacitat i un acoloriment desbordants. Els seus colors són essencialment els calents, i els grisos, blau, violeta i taronja. Però no és el color sol el que aporta als seus quadres aquesta alegria visual, la llum hi juga també un paper destacat. La combinació de llum i color ha conferit a les seves teles, una lluminositat especial. La utilització de la llum forma sovint, combinacions entre clars i foscos, ben contrastats, que ens recorden la pintura de Fortuny. Una altra utilització de la llum és per destacar elements concrets. Així, en els seus interiors, l'arquitectura es veu destacada, i agafa un nou relleu amb l'impacte de la llum solar. Com el mateix

Mestres Cabanes afirma, «*Aconseguir en cada quadre tota la llum possible, és la base essencial per aconseguir una total efectivitat pictòrica*». (2)

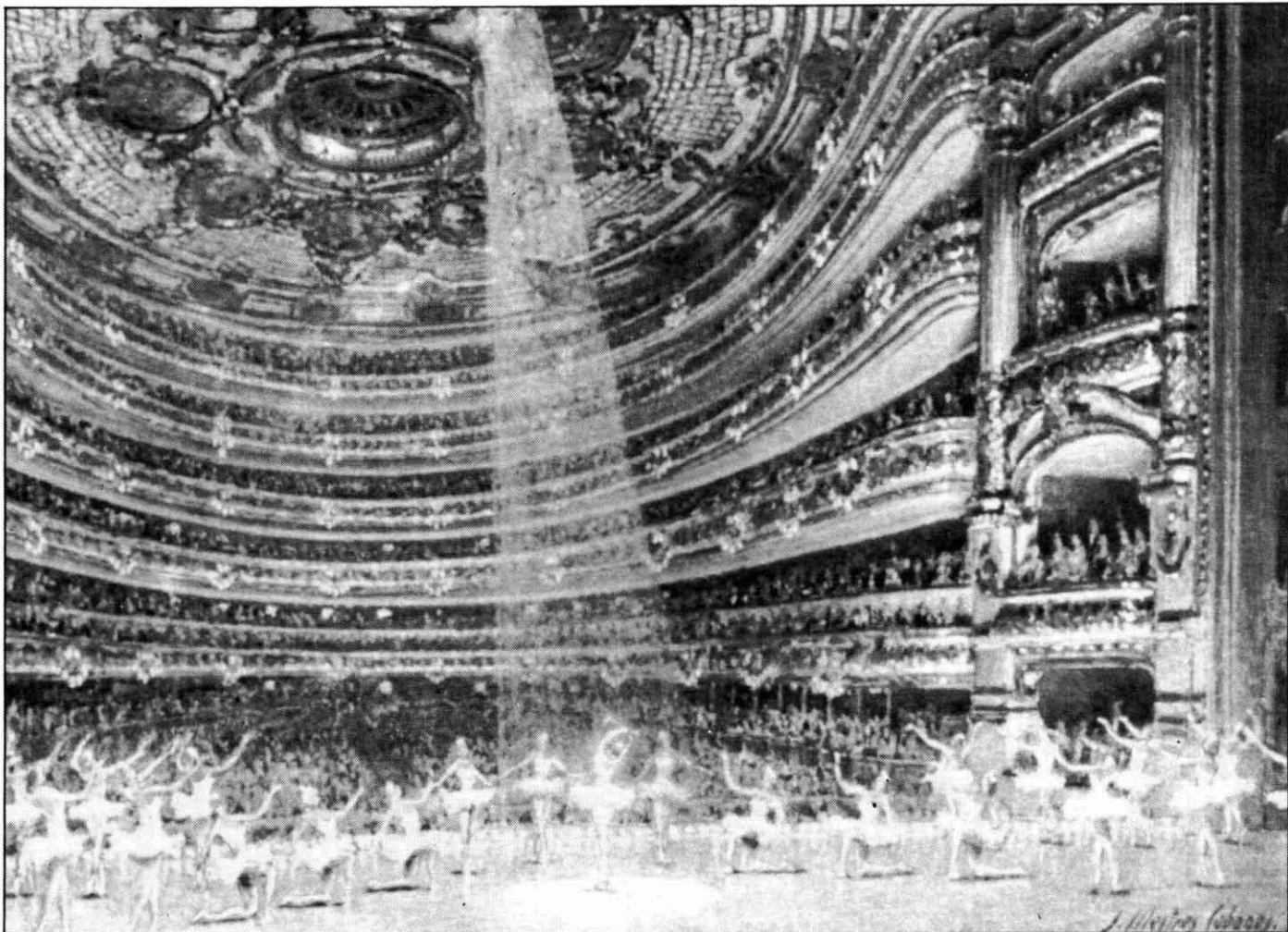
Tècnicament la seva pinzellada és gruixuda i imprecisa, però contrasta totalment amb el detallisme i la minuciositat, amb la qual presenta les seves obres.

Tots els temes seus són tractats amb un profund realisme; el pintor no interpreta el que veu, sinó que es limita a traspassar-ho a la tela tal com és, captant fidelment tots els detalls. En aquest sentit, la seva obra té innegables connotacions del realisme de l'escola paisatgística catalana del XIX. En els seus quadres no hi ha només l'intent de

representar el que veu, sinó que vol copsar-ne també l'ambient, fins al punt d'incloure en algunes composicions ficticis personatges d'època, o sovint grups de personatges trets de la realitat. La figura humana mai no serà un centre de la seva atenció, sinó que constituirà un recurs de l'artista per trencar la fredor dels grans interiors, o acompanyar els paisatges urbans. Normalment semblen elements d'una fotografia, agafats en un moment de la seva activitat més rutinària, com un element més del paisatge.

El conjunt de l'obra de cavallet de Mestres Cabanes, pot ésser dividit en dos grans grups segons la seva temàtica i composició. El primer, al qual pertany la sèrie de més

Interior del Liceu. «La platea des de l'escenari». Representació de «El Lago de los Cisnes»

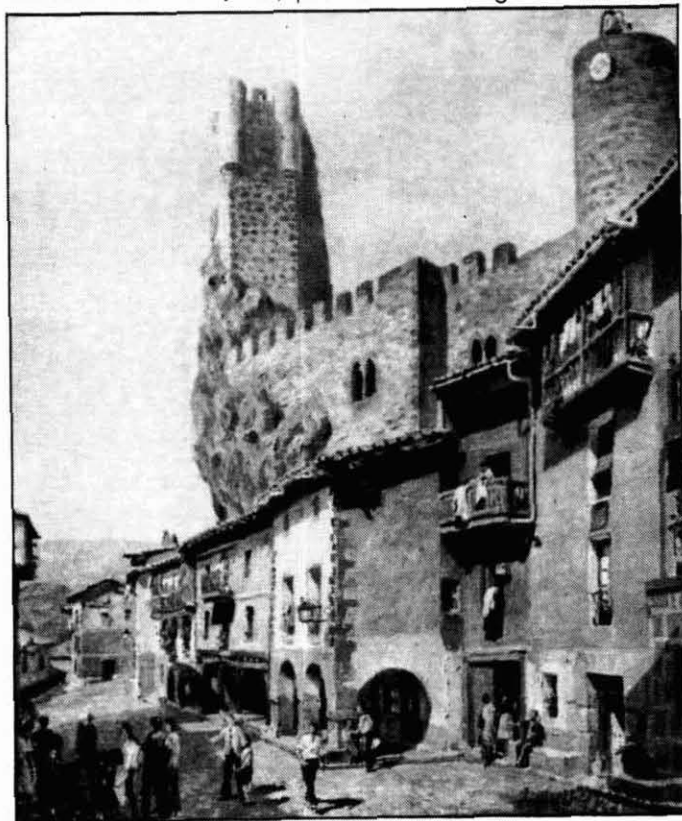

Pòrtic de la Glòria. Catedral de Santiago de Compostela

de cent quadres pintats a Burgos, inclou tots els seus interiors d'edificis i exteriors urbans. El segon grup abastaria tota la seva obra pròpiament paisatgística. No cal dir que aquesta classificació no és res més que una eina d'anàlisi, i que seria inútil intentar encabir tota la seva obra en un dels grups forçosament.

El primer grup és format per les seves obres més conegudes, la sèrie de Burgos, Santiago de Compostela, la catedral de Barcelona, una part de la sèrie veneciana i els paisatges urbans barcelonins. En

totes les composicions l'arquitectura hi juga un paper destacat. Sobre les teles, amb un perfecte rigor arquitectònic, s'hi aniran agrupant les masses dels edificis, gràcies en bona part als seus dots d'escenògraf que li permeten traspasar i resoldre bé a la tela les més complexes composicions de plans i línies. És en aquestes pintures on es nota més la tasca escenogràfica de Mestres Cabanes, ja que el pintor que conrea l'escenografia té una propensió natural cap a l'arquitectura, per tal d'aconseguir efectes de

«Plaza Mayor, a pleno sol» (Frias-Burgos)

conjunt. Aquestes obres malgrat que són perfectes en la seva composició i dibuix, esdevenint una gran mostra de perspectiva, es ressenteixen tanmateix d'aquella llum i ambients convencionals que s'usen al teatre. Sorprenen sobretot els seus interiors per la seva majestuositat i monumentalitat, per la bellesa imponent de les seves línies i tonalitats. Aquí hi juga un paper molt important la llum, ja que incidint directament sobre l'arquitectura, ajuda a realçar-ne tots els detalls arquitectònics i ornamentals. En general, podem dir que malgrat que tècnicament són molt ben acabades, es mostren una mica fredes als ulls de l'espectador.

En els seus paisatges és on el pintor actua més lliurement, i on els temes estan representats d'una manera més viva i fresca. La llum no s'utilitza per destacar elements concrets, sinó que és més natural, i es combina amb el color, aconseguint així uns tons brillants i intensos.

NOTES

(1) La càtedra va ésser guanyada en propietat després d'un concurs l'any 1956.

(2) Publicades a «El Correo Catalan» l'any 1947.

BIBLIOGRAFIA

Fonts documentals (premsa, catàlegs d'exposicions, etc.) a l'arxiu Muncunill.

«La catedral de Burgos en la pintura de J. Mestres Cabanes» ed. Caja de Ahorros del Círculo Católico de Burgos, Burgos 1981.

VILARÓ, Joan: «Art a Manresa segles XIX i XX» ed. Llibreria Sobrerroca, Manresa, 1983. Pàgs. 109-110.

JOSEP M. SOLER I BONET
Estudiant d'Història